

blok bevæge sig omkring 6 Tommer. I godt Vejr er Bevægelsen ikke paa langt nær saa betydelig, men man kan altid iagttage den, naar man lægger en Stang fra Stenen henimod Land, og man vil da se Stangens Ende bevæge sig nogle Centimeter frem og tilbage over det faste Fjeld. Der angives desuden, at en anden i Nær-

heden liggende Sten ogsaa skal bevæge sig, men dette har jeg ikke iagttaget. Saaledes har denne svære Sten holdt paa at vugge frem og tilbage, saa længe nogen kan huske, og *Landt* omtaler den allerede i 1802 og bemærker, at disse to Stene i Sekler har fortsat deres idelige Bevægelse.

Det nyeste om Juan Fernandez,

af Ed. Erslev.

Aaret 1880 er bl. a. mærkeligt derved, at det er Jubilæumsaaret for en af de mest læste Bøger, som nogen Sinde har set Lyset, nemlig *Campes Robinson* den yngre. Den trykkes første Gang 1780, og siden den Tid er den udkommet den ene Gang efter den anden, saa at alene Tallet paa de lovformelige, ikke at tale om andre Udgaver, for Tiden i Tyskland løber op til henved 300. Der er desuden udkommet Oversættelser af den i mange Sprog.

Man véd jo, at Anledningen til denne Bog blev givet af den skotske Sømand *Alexander Selkirk* eller, som han senere kaldte sig, *Selkirk*, der 1704 blev sat i Land af den engelske Kaptajn *Straddling*, med hvem han var kommen i Strid, paa *Juan Fernandez*, vest for Chile. I 4 Aar og 4 Maaneder levede *Selkirk* alene paa sin Ø, og han blev da reddet af den engelske Kaptajn *Woodes Rogers*, der havde den store *Dampier* om Bord, og som paa en vakker Maade har skildret, hvad *Selkirk* oplevede paa Øen*). Efter *Selkirks* Hjemkomst blev der desuden skrevet om ham i alle de forenede Kongerigers Blade, og *Daniel Defoe* udgav da sin Fortælling om *Robinson Crusoe***), om hvilken *Rousseau* siger i „*Emil*“, at det er den bedste Afhandling om Opdragelse, som findes, og at den længe skulde være *Emils* eneste Bog. *Defoe* var en Mand, der en Tidlang som Politiker og Digter havde en overordentlig Popularitet baade hos den engelske Regering og hos det engelske Folk, han kæmpede bl. a. med Iver for religiøs Tolerance, og flere af hans religiøse Bøger ere endnu en yndet Familielæsning i England***). Hans Bog om *Robinson* gjorde umaadelig Opsigt, den blev oversat i mange Sprog og gav Anled-

ning til en Mængde Efterligninger; indtil 1760, altsaa i 40 Aar, udkom der i Tyskland f. Ex. ikke færre end 40 forskellige *Robinsonader*. Paa dansk er den oversat flere Gange, og den første Oversættelse fra 1744—45 har den morsomme Titel: „Den navnkundige Engellænders *Robinson Crusoe* Levnet og meget selsomme Skiebne, i sær da han i 28. Aar levede paa en øde og u-bebygget Ø ved Gabet af den store Strøm *Oroonoko* paa den americanske Kust.“ Den er dediceret til „*Cron-Prinsesse* og Frue *Lovise*“, med hvem *Frederik* den femte var gift første Gang. Man har ofte sagt, at *Defoe* skulde have stjaalet sin Bog fra *Selkirk*, men det er ikke Tilfældet; den skotske Sømands Æventyr var tilstrækkelig kjendt af alle, da *Defoe* skrev sin *Robinson*, og Tildragelserne i Bogen have kun ringe Lighed med, hvad *Selkirk* oplevede. Bogen om *Robinson* er en med Kunst og Menneskekundskab affattet digterisk Skildring, der viser, at Forfatteren, hvad han for Resten havde godtgjort tidligere, havde store Evner som Digter.

Efter *Defoe* tog *Joachim Heinrich Campe* Indholdet, om ikke Fremstillingen i sin navnkundige Børnebog, der til Trods for, at den efter vore Dages Forestillinger i mangel Retning maa kaldes filistrøs, skolemesteragtig og prosaisk, stadig og stadig vækker den største Deltagelse hos de unge Læsere. Man kan jo heller ikke nægte, at „*Fredag*“, som *Defoe* har opfundet, og *Lamaerne*, som *Campe* har sat ind i Steden for *Gederne* hos *Defoe* og som, i Forbigaaende sagt, hverken findes paa „de caribiske Øer“ eller paa *Juan Fernandez*, men kun paa *Andeshjærgene* samt paa *Pampaerne*, i højeste Grad egne sig til at vække Sympathi. Ogsaa i Danmark har *Campes Robinson* vakt den største Opmærksomhed, og den er ikke alene udkommen i adskillige Udgaver hos os, men den har afgivet Æmnet til en Opera „*Robinson*“, der er skrevet af *Gottlieb Siesby* og sat i Musik af den blinde Organist *Peter Jensen*;

*) A cruising voyage round the world. London. 1718.

***) The life and surprising adventures of Robinson Crusoe. London. 1719.

***) H. Hettner. Robinson und die Robinsonaden. Berlin, 1854.

denne Opera opførtes 1834 flere Gange paa vort kgl. Teater. Tolv Aar i Forvejen havde *Oehlenschläger* paa Teatret ladet opføre et Lystspil „Robinson i England,“ hvori Defoe og Robinson træde op. *)

Imellem Robinsonaderne er der en, som er ret mærkelig, nemlig den af Franskmanden *Xavier Boniface* (som psevdonym *X. B. Saintine*), der paa dansk hedder „Alexander Selkirk eller den sande Robinson“, Den er ligesom Defoes et aandfuldt og fint Værk, som med stor digterisk Frihed for Resten, og uden at holde sig til Selkirks virkelige Hændelser gaar ud paa at vise, at det ikke er godt for Mennesket at være ene. I Steden for „Fredag“ har Helten en Abe, „Miramonda“, som er kommen med fra Skibet; først hader og forfølger han den, men siden bliver den ham til stor Adspredelse og Trøst, og det slutter da med, at den paa en yderst rørende Maade omkommer, i det den redder sin Herre. Paa Grund af Ensomheden, der, dog kun til Dels er bleven afhjulpen ved Miramonda, ender Saintines Helt, hvad der er naturligt og hvad der i Virkeligheden skete ved Selkirk, med at gaa halvt fra Forstanden, og han er saa sløvet og afstumpet, at han næsten ikke kan tale eller forstaa, da hans Landsmænd atter træffe ham. Meget smukt lader Saintine, da Selkirk har fortalt om, hvorledes han blev udsat paa Øen, Dampier udbryde: „Nu forstaaer jeg godt, med hvor megen Ret De hader Menneskene!“ — hvortil Selkirk svarer: „Jeg hader dem ikke længer, jeg har lidt altfor meget ved at være skilt fra dem.“

Ved Navnet *Juan Fernandez* forstaaer man tre smaa Øer, der høre til Chile og som ligge 100 geogr. Mile sydvest for Valparaiso; deres Navne ere Mas á tierra (nærmere Landet), Mas á fuera (nærmere hinsides eller længere borte) og Santa Clara, og de have tilsammen en Størrelse af 4 □ Mile.**) De opdagedes i det 16de Hundredeaar af den spanske Søfarer Juan Fernandez, og han efterlod der nogle Geder, som i utrolig kort Tid formerede sig stærkt og længe vare til megen Nytt for de Bukaniere og andre Sørøvere, som i de Dage hærgede Havene deromkring. For at fratage Sørøverne denne Hjælp sendte man senere Hunde til Juan Fernandez. Gederne tal aftog snart, og de tiloversblevne trak sig tilbage til utilgængelige Bjærg højder; men da Hundene gik til Grunde, tiltog Gederne atter. Øerne bleve nu efterhaanden gjæstede af forskellige Søfarere, og herimellem kan man fremhæve Lord *Anson****), der 1741 i

tre Maaneder opholdt sig paa Mas á tierra og fik sit af Skjørbug ødelagte Mandskab helbredet. Han efterlod Kjærner af forskellige Frugttræer, saaledes Blommer, Abrikoser og Færskener, saa vel som Frø af flere Haveurter, hvilke alle den Dag idag findes forvildede paa Øen. I samme Aar som Anson havde været der, koloniserede Spanierne Øen, og de brugte den i længere Tid som Straffekoloni, hvor Fangerne til Dels boede i Huler, som endnu forefindes. Da de fangne imidlertid flere Gange fandt Lejlighed til at slippe bort, hørte man op med at sende Fangerne derhen. 1812 blev en Del, mest Krigsfanger, sendte dertil; men de maatte afhentes Aaret efter, fordi Rotterne havde forneret sig saa stærkt, at disse Dyr trods al Umag ødelagde hele Mundforraadet i Kolonien*). 1819 tog den chilensiske Regering Øen i Eje, og 1855 bortforpagtedes den til private Folk, men efterhaanden forfaldt det hele, da Forpagterne ikke skjøttede deres Sager rigtig. I Aaret 1877 har imidlertid en Schweizer, *A. v. Rodt****) atter forpagtet Øerne, og det lader til, at han med Iver vil tage sig af dem. Han fandt paa Mas á tierra 60 Mennesker, næsten alle chilensiske Bønder, der for største Delen ere gaaede over i hans Tjeneste. De to andre Øer vare derimod ubeboede.

Efter forskellige Meddelelser, som ere givne af Folk, der have været paa Øerne og særlig efter en Afhandling af *R. A. Philippi*****), der har gjort sig fortjent ved sine botaniske Undersøgelser i Chile, ere de tre Øer af vulkansk Oprindelse, og de herskende Bjærgarter ere Basalt og Trap, ikke Lava. Midt paa Mas á tierra hæver sig et Fjæld, der efter sin Form kaldes Ambolten (Yungue) og naar en Højde af 3,000 Fod; stejle Klipper, der næsten ere utilgængelige, skifte med venlige Dale og Kløfter. Mas á fuera er ligeledes høj, hvorimod Santa Clara er lav. Der findes ikke nogen Vulkan paa Øerne, men de have ofte været rystede af Jordskjælv. Ved det store Jordskjælv 1835, der traf Chiles Kyst og som er blevet navnkundigt, fordi det tydelig viste, at Kysten var bleven hævet i stor Udstrækning, iagttog man en Dampsjøle, der kom frem i Havet nærved Mas á tierra og varede i flere Timer; Natten efter fremkom paa samme Sted et Flammeudbrud, der oplyste hele Øen †).

Planteverdenen paa Øerne er fattig paa Arter, men meget mærkelig derved, at den ligesom f. Ex. paa Galápagosøerne er rig paa ejendommelige Former. Af Ar-

*) *Th. Overskou*. Den danske Skueplads. 4de og 5te Del. 1832—63.

**) Quinto censo jeneral de la poblacion de Chile. Valparaiso. 1876.

****) *A Voyage round the world in the years 1740—1744*.

*) *I. I. v. Tschudi*. Peru. Reiseskizzon. St. Gallen. 1846. 1ster Bd.

**) Zweiter Jahresbericht der geographischen Gesellschaft in Bern. 1879—80.

****) *Botanische Zeitung*. Leipzig. 1856.

†) *Ch. Darwin*. Geolog. Soc. Proceed. II. London. 1839.

terne findes de to Tredjedele ikke i Chile, og kun meget faa ere kjendte fra andre Steder. Der er mange Arter af Træer og Buske, og de skjønne, altidgrønne Skove minde om dem, der findes i de sydlige Landskaber af Chile. Interessant er det tillige, at der slet ikke findes nogen Underskov, og at der heller ikke er Slyngeplanter, som derimod spille en saa stor Rolle i Chile. En Palmeart, der hedder Chonta (*Ceroxylon australe* Mart.), hæver sin smækre Stamme højt op over Skoven. De højere Dele af Øerne have tætte Skove, men der findes ogsaa Engstrækninger, hvis lyse Farve danne en smuk Modsætning til det mørke Løv hos de myrteagtige Træer, som danne Hovedmængden i Skovene. Tallet paa Bregnearter er meget stort, og det udgjør en Fjerdedel af alle Arterne, medens det i Chile kun udgjør 3—4 pCt.

I Henseende til *Dyreverdenen* ere Øerne meget fattige. Ved Kysterne er der vistnok et udviklet Dyreliv, og Sæler saa vel som Fiske træffes i Mængde; men paa selve Landet er der kun faa Dyr, naar man undtager de Arter, som ere overførte af Mennesket. De fuvildede Hunde ere for længe siden udryddede paa Mas á tierra, hvorimod de i hundredvis findes paa Mas á fuera, og v. Rodt tænker paa at udrydde dem der, da de dræbe mange

Geder. Der er kun faa Arter af vilde Fugle, og der er ingen Krybdyr eller Padder, ingen Biller, Myrer eller Bier, altsaa trods den rige Plantevæxt et ringe Dyreliv.

Vejrtaget er mildt og sundt, men Vejret er meget ustadigt. Den største Del af Aaret er Himlen om Morgenen skyet, og der falder da gjerne Regnbyger; hen imod Middag klarer det op, og om Eftermiddagen og Aftenen er Himlen ren; hen imod Midnat begynder atter Skydannelsen, og Vindstød i Forbindelse med Regnbyger fare da ned igjennem Lavningerne.

Som man ser, svare de her nævnte Naturforhold slet ikke til de Skildringer, vi kjende fra „Robinson“; men desuagtet vil den skjønne Øflok Juan Fernandez i al sin Ubedydelighed stadig have stor Interesse som Udgangspunktet for et ikke uvigtigt Moment i Menneskeheds Udvikling. Jona, den hellige Columbas Ø vest for Skotland, Guanahani i Vestindien, hvor Columbus landede, Tycho Brahes Hveen med Uranienborg og Stjerneborg, Beringsøen ved Kamtsjatka, hvor vor navkundige Landsmand omkom, Melos i det græske Øhav, Findstedet for den skjønne Venus, Skt. Helena, hvor den store Kejsers forfattede sine Memoirer og hvor han døde, — ere andre lignende Mærkepæle for Aandslivet.

Mindre Meddelelser.

Udvandringen fra Sverige. Naar et Land som Tyskland f. Ex. er overfyldt med Mennesker, og naar dets Hjælpekilder ikke flyde rigelig nok til at kunne føde Befolkningen, er det selvfølgelig en Lykke, at mange vandre ud af Landet. Det er en Lykke for de bortdragende, som gaa en bedre Fremtid i Møde i det nye Fædreland, og det er en Lykke for dem, som blive i Hjemmet; thi de kunne da lettere finde Udkommet. Er derimod et Land kun tyndt befolket med Mennesker, og kan Landet nære flere Mennesker end det allerede har, kan Udvandring i større Maalestok kun være et Tab og en Ulykke for det. Sverige er i denne Stilling.

Man har troet, at der allerede i forrige Hundredeaar skulde have været en ikke ringe Udvandring fra Sverige; men nøjere Undersøgelser have vist, at det ikke er saaledes. Først fra Aaret 1851 har man faaet nøjagtige Opgivelser om Udvandringen, og Udslaget deraf er følgende:

Fra 1851—55	13,000
— 1856—60	4,000
— 1861—65	20,000
— 1866—70	103,000
— 1871—75	64,000
— 1876—80	omtr. 100,000

Det viser sig altsaa, at der i henved en Menneskealder er udvandret ikke mindre end 300,000 Mennesker fra vort Land, som har omtr. 4 $\frac{1}{2}$ Mill. Indb. I Sandhed et forfærdeligt Tab for Fædrelandet, baade af Mennesker og af Kapital!

Naar man nøjere gransker over Forholdene ved Udvandringen, viser det sig, at Malmöhus Län har mistet det største Tal, men at Jönköpings Län, altsaa det ufrugtbare Småland, forholdsvis har bidraget mest. Fra Malmöhus Län er der fra 1851—78 udvandret 22,000 Mennesker eller 7 pCt., fra Jönköpings Län derimod i samme Tidsrum 18,000 Menne-

sker eller 9 pCt.; Jönköpings Län har i de nævnte Aar i Middeltal tabt 6 af hver 1,000 Mennesker. Hovedmassen af Udvandrerne er gaet til Nordamerika, hvorhen der i de nævnte Aar er draget henved 150,000, og dernæst Danmark og Norge, hvilke Lande hver have modtaget omtr. 25,000; adskillige af de Udvandrere, der ere gaaede til Danmark og Norge, ere imidlertid ikke blevne dér, men ere dragne videre til Nordamerika. Indvandringen til Sverige er for intet at regne. *E. Arfvidson.*

Det tyrkiske Riges Aftagen. I det geografiske Tidsskrift „Le Globe“, som udkommer i Genève, omtales i Aargangen 1880 *et historisk Atlas* over Tyrkiet i 15 Blade, udarbejdet af den fortrinlige russiske Geograf *Strelbitzky*, Forfatteren til det monumentale Atlas over Rusland i 148 Blade. Dette historiske Atlas giver en Fremstilling af det tyrkiske Riges gradvis aftagende Omfang i Evropa siden Fredslutningen i Karlovitz 1699, og „Le Globe“ laaner derfra Talopgivelserne om dets Størrelse efter de enkelte Fredslutninger. Mærkelig nok gives der ingen Oplysning om Rigets Omfang før den nævnte Fred; men gaar man ud fra *Strelbitzky's* Udregning for 1700, maa Tallet sættes til omtr. 19,250 Flademile. Thi den tyske Kejsers vandt Ungarn, Slavonien og Transsilvanien, 24—2500 Flademile, Republikken Venezia fik Morea, 400, Polen Podolien, 750, og Rusland Distriktet Asov, tilsammen 37—3800 Flademile.

Efter Opgivelsen i „Le Globe“ var Tyrkiets Størrelse (afrundet) 1700 15,450 □ Mile.
 efter Freden ved Prut 1711, da det vandt Asov tilbage 15,600 —
 efter Freden i Passarovitz 1718, da det tabte Resten af Ungarn og flere tilgrænsende Landskaber, men fik Morea igjen 13,900 —